

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3\(113\)-9-13](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3(113)-9-13)

УДК 373.5.016:7].011.33:316.772.4

## Оксана Анатоліївна Комаровська,

завідувач лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти  
Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук,  
професор, м. Київ, Україна, [oksana.komarovska@gmail.com](mailto:oksana.komarovska@gmail.com),  
<https://orcid.org/0000-0002-3679-9673>

# ХУДОЖНЯ КОМУНІКАЦІЯ В НАВЧАННІ МИСТЕЦТВА: ЗМІСТ І ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Стаття присвячена проблемі художньої комунікації як невід'ємному чиннику мистецької освіти і художнього пізнання загалом. Метою статті означено окреслення конкретних способів художньої комунікації на прикладі опанування навчального змісту інтегрованого курсу «Мистецтво», зокрема із можливим використанням медіапростору як у віртуальній, так і в безпосередній міжособистісній художній комунікації суб'єктів. Наведено типи художньої комунікації. Розглянуто приклади її організації на матеріалі освоєння учнями-семикласниками навчального змісту інтегрованого курсу «Мистецтво».

**Ключові слова:** вчитель мистецтва, інтегрований курс «Мистецтво», навчальний зміст, освітній медіапростір, підручник, тематичний кластер, художня комунікація.

Проблема художньої комунікації є сутнісною для мистецтва і мистецької освіти, оскільки вона (як різновид комунікації) пов'язана з декодуванням смислової символіки різноманітних художніх текстів у різних видах мистецтва та інтерпретацією цих текстів, поза чим художнє пізнання априорі не відбувається. Водночас, сучасні мистецькі процеси стрімко інформатизуються, набувають нових форм взаємодії з аудиторією. Особливо на них вплинула ковідна пандемія, а нині – воєнна агресія росії в Україні, коли значна частина освітніх закладів змушена встановлювати комунікацію, зокрема й художню, в дистанційному режимі. Слід враховувати, що перехід художньої комунікації у віртуальний режим зумовлений також поширенням візуалізації культурного

життя загалом (Ю. Богущкий, К. Станіславська та ін.). Тобто, зростає вагомість мистецького наповнення медіапростору. Відповідно, актуалізується врахування цих чинників у процесі мистецького навчання, зокрема стосовно змісту, закладеного в підручники, і форм його донесення до учнів – суб'єктів пізнання, що потребує конкретизації способів художньої комунікації.

**Метою статті** є окреслення конкретних способів художньої комунікації на прикладі опанування навчального змісту інтегрованого курсу «Мистецтво», зокрема із можливим використанням медіапростору як у віртуальній, так і в безпосередній міжособистісній художній комунікації суб'єктів.

У статті спираємось на дослідження категорій освітнього/виховного простору і середовища (Т. Алексєєн-

ко, І. Бех, та ін.), теорії і практики комунікації (А. Моль, О. Косюк, Дж. Лалл, Г. Почепцов, О. Тоффлер та ін.); безпосередньо художньої комунікації (О. Берегова, Ю. Богущкий, О. Волошенко, Л. Лазарева, Н. Лупак, Л. Синявська та ін.). У потрактовуванні медіапростору саме як освітнього простору, зокрема й стосовно навчання мистецтва, дистанційної комунікації тощо, точкою відліку слугують висновки О. Антонової, В. Власової, Л. Найдьонової, С. Смульсон, О. Селезньової та ін.).

Уточнімо робоче тлумачення ключової дефініції. «Художню комунікацію» розуміємо як різновекторний діалог, що охоплює комплекс взаємозумовлених позицій пізнання мистецтва: комунікація суб'єкта безпосередньо із твором мистецтва (результатом комунікації постає образ-інтерпретація суб'єкта); опосередкована комунікація суб'єкта з митцем – через його твори (суттєво для поглиблення розуміння художнього образу); комунікація «навколо» творів мистецтва (спілкування суб'єктів); комунікація-саморефлексія суб'єкта: рефлексія того, що пізнається, і рефлексія власних емоцій і власного ставлення до того, що пізнається (етап осмислення особистісних художніх цінностей) [2, с. 101–102].

Сучасна художня комунікація відбувається в певному медіапросторі, що також є широким поняттям [4]. Враховуючи освітні задачі, конкретизуємо його як інформаційне оточення, спеціально сконструйоване суб'єктами освітнього процесу, зокрема з використанням можливостей мережі Інтернет і цифрових технологій [7; 8]. Віртуальна складова медіапростору як площа для художньої комунікації враховує чинники зовнішнього впливу (інтернет-ресурси, електронні видання з мистецтва, освітні сайти, записи телевізійних і радіопрограм, оцифровані театральні вистави, віртуальні екскурсії, комп'ютерні ігри, продукти кіноіндустрії, платформи для спілкування у соціальних мережах тощо), які особистість використовує/не використовує задля свого художнього розвитку. Важливим чинником впливу на освоєння медіапростору є індивідуальні характеристики суб'єкта (ціннісні орієнтири, спрямованість інтересу до

певного змісту медіапростору, способи комунікації тощо). По суті, йдеться про художньо-освітній контент медіапростору, який ми створюємо, відбираючи (переважно з інтернету) необхідну мистецьку й достовірну інформацію для опанування учнями; а також про той контент, який спроможні сприйняти учні, спираючись на свої уподобання, цінності й компетентності, формуючи власне медійне середовище. При цьому «медіапростір» і є площиною для художньої комунікації задля пізнання мистецтва.

Розглянемо деякі **аспекти комунікації на конкретному прикладі підручника інтегрованого курсу «Мистецтво» для 7 класу** [1].

Концептуальна ідея модельної навчальної програми [5], за якою розроблений підручник, – це «особистість, яка пізнає мистецтво і різні прояви життя через мистецтво», що насамперед відображено в смисловій динаміці тем усіх навчальних років. Так, від теми року 5 класу «Мистецтво навколо нас», наближаючись до «Життя крізь призму мистецтва» в 6 класі, навчаємо розпізнавати і декодувати виразові засоби різних видів мистецтва. Далі, у 8 класі запрошуємо поглянути на «Мистецьке минуле людства очима сучасної людини» (у 8 класі) і розібратися у вирі людського «Буття в новаторських пошуках сучасного мистецтва» (9 клас), занурюючись у художні стилі і напрями. 7 клас – досить складний і суперечливий період вікового становлення, вікова межа між молодшими підлітками і тими, хто вже стоїть на порозі юності. Тому саме час із семикласниками особливо прицільно говорити мовою мистецтва про особистість, її проблеми і способи їх розв'язання тощо. Тема року в 7 класі і є «Особистість у мистецтві»; причому «особистість» – це і митці, і самі семикласники та їхнє оточення.

Отже, *стрижневі принципи* для вибудовування художньої комунікації, як і загалом побудови підручника, – це: світоглядний підхід до навчання як концептуальна основа; пріоритетний орієнтир на формування особистісних цінностей, діалогічність пізнання мистецтва і світу через мистецтво на різних рівнях; «вихід за межі» мистецтва,

націлений на відчуття дотичності до важливих соціальних проблем і усвідомлення можливостей мистецтва в їхньому розв'язанні; україноцентризм – принцип, який підпорядковує попередні; він означає акцентування змісту й уваги учнів на вітчизняній культурі, історії, традиціях, цінностях як основі для творчості; це принципово з огляду на антиукраїнські інформаційні тенденції у віртуальних медіапотоках, які не завжди контролювані педагогічно.

Навчальний зміст структуровано в дев'ять тематичних кластерів, які в динаміці втілюють провідну концептуальну ідею: початок (перший кластер) – «Митець і глядач. Митець і слухач», де одразу ж задано установку на активне спілкування учня і митця; завершення (дев'ятий кластер) – «Мистецька дипломатія», носіями якої учні позиціонують і себе, а мистецтво усвідомлюється як активний чинник суспільного життя. Між ними: «Творимо мистецтво разом» (учні – як співтворці митців і мистецьких цінностей), «Мистецтво – документ доби» (актуалізує зв'язок мистецтва з історією і майбутнім України), «Про що сповіщають традиції сучасній людині» (безкінечність пізнання свого коріння), «Нове життя традицій» (активність позиції у перетворенні й розвитку традицій), «Образ України і українців у мистецтві» (доцентрова тема підручника, яка розміщена на «золотому перетині», концентровано втілює основну ідею підручника – виховання патріотичних почуттів, гордості за свою країну), «Мистецтво як образ майбутнього» (сучасність у мистецтві, формування відчуття перспективи в мистецтві та житті й позитивного образу майбутнього, передусім – це майбутнє України), «Мистецтво на варті довілля» (актуалізує можливість мистецтва у вирішенні численних соціальних проблем і нашу участь у цьому).

Одним із дієвих інструментів, які розкривають тематичні інтегративні зв'язки й націлені на діалогічність, є текстові «епіграфи» до кластерів, у яких коротко викладається те, до чого буде привернена увага учнів, які практичні творчі завдання вони будуть виконувати тощо. На цих сторінках-«епіграфах» розміщено покликання на відповідний

розділ електронного додатку, що оптимізує опанування змісту. Комунікація, яка сприяє цілісності художнього пізнання, наскрізно вибудовується завдяки *візуальному алгоритму* подачі тексту. Наприклад, ілюстрації без підписів на сторінках-«епіграфах» – прийом, який «інтригує», спонукаючи шукати відповіді в тексті параграфів.

Як бачимо, кластери передбачають: змістовий діалог усередині себе (комунікація в парах «музичне мистецтво – образотворче мистецтво», що традиційно для інтегрованої мистецької освіти загалом) [7, с. 60–73]; зміст останньої «пари» в кластері занурює у твори синтетичних мистецтв; і *полілог* загалом – динамічне розгортання різних аспектів теми «особистості» як наскрізної для навчального року. Стрижневим різновидом інтегративних зв'язків у курсі «Мистецтво» авторами згаданої Модельної навчальної програми передбачена *інтеграція тематична*.

Наведемо приклад *тематичної інтеграції*, яка реалізується у свідомості учнівства. Так, кластер «Митець і глядач. Митець і слухач» присвячений глибинним зв'язкам таких начебто протилежних мистецтв, як музика і архітектура. Саме він не випадково розпочинає навчальний рік: візуальні архітектурні образи – найперше, з чим ми стикаємось у нових містах і країнах; мандруючи, ми щоразу опиняємось серед архітектурних споруд. Вони найпершими створюють зоровий образ місця нашого перебування і впливають на наш настрій. Уже далі відчуваємо, як вони наповнюються звуками, знайомлять нас із особистостями, які презентують те чи інше місто, країну. У першу чергу, це простір, так би мовити, «зовнішній»: музика, яка звучить на вулицях і майданах, першою створюючи звуковий простір міст і містечок; а поряд із цим – споруди, в яких звучить музика – театри, концертні зали тощо (пара «Місто, яке «звучить» і «Хто і як творить архітектуру» (на прикладі архітектурних ансамблів Сходу і Заходу)). Далі учні міркують, що ж саме поєднує музику і архітектуру, як разом із митцями вдається «побачити» музику і «почути» архітектуру; архітектурною спорудою, яка «з'єднує» навчальний зміст, стають мости (пара

«Музика в архітектурі. Архітектура в музиці» і «Образи мостів світу»); наступна «пара» поєднує «Музичні прогулянки парком» і особливості мистецтва ландшафтно́ї архітектури («Алеями парків і садів світу»). Нарешті, зміст «синтетичної» пари параграфів вибудовується на понятті сценографії з центром «декорації» («Сценічний простір у музичних виставах» і «Архітектурні образи на театральній сцені. Декорації»).

Саме в «синтетичній» парі параграфів ідея інтеграції постає особливо сконцентровано завдяки художній комунікації. Для підтвердження наведемо ще одну «синтетичну» пару, що завершує кластер «Мистецтво – документ доби»: «Музична кінодокументалістика» – «Документальне кіно». Осмислення виразового значення музики в документальних фільмах, зокрема різних художніх функцій музичного ряду спонукає до ознайомлення із фільмами, присвяченими музикантам, пісенним традиціям тощо («Ой у полі древо», реж. П. Фаренюка про унікальний кряківський спів на Полтавщині, «ДахаБраха. Шлях, реж. А. Корж, «Heima» («Дім») реж. Дін Деблун) на уроках музичного мистецтва і до продовження діалогу на уроках образотворчого мистецтва (про різновиди документального кіно, виразність і правила композиційного рішення кадру тощо), завершуючись виконанням спільного творчого проєкту зі створення власного документального фільму про історичну особистість, яку учні узгоджено обирають на власний розсуд.

У деяких парах «синтетичних» параграфів запропоновано освоєння навчального змісту на одному мистецькому матеріалі, що посилює діалогічну взаємодію суб'єктів між уроками музичної і образотворчого мистецтва. Прикладом такого мистецького матеріалу є анімаційний фільм «Причинна» за мотивами Т. Шевченка, володар багатьох нагород, зокрема лауреат Премії КМУ імені Лесі Українки 2019 року в номінації «Кінотвори для дітей та юнацтва» (режисер і художник Андрій Щербак, композитор Тетяна Шамшетдінова). Фільм запропоновано для сприймання й опрацювання у творчих завданнях у кластері «Образ України і українців у

мистецтві» (пара параграфів «Музична Шевченкіана» і «Шевченкіана в образотворчому мистецтві сучасності. Образи українців в анімації»). Жанр фільму позначений його творцями як анімаційна балада. Як зазначається на ютуб-каналі Державного агентства України з питань кіно, «це фільм-спів. Тихий спів, що переходить у шепіт надії та любові».

На уроці музичного мистецтва привертається увага до «музикальності» і «пісенності» звукового рішення фільму: парадоксальна відсутність шевченкового слова, яке «компенсовано» музикою: акапельний спів (скоріш «наспівування»), мелодії на сопілці, кобзі, імітація старовинної колісної ліри, але частіше – ритмічні повтори з варіюванням короткої інтонації, наче «проба інструмента для себе», що приховує напругу, крім того звуки природи, що віддзеркалюють емоційні контрасти тривожності та спокою і набувають художніх сенсів у загальному звуковому полотні (дош, вітер, шелест листя, спів птахів, іржання і тупіт коня), а поряд – дзвін шабель тощо.

У фільмі звучать три музичні композиції: «Війна» і «Балада» (авт. М. Няга, Д. Караченцев, А. Малахов) та «Пастораль. Коні» (авт. Т. Шамшетдінова, М. Няга), «В саду гуляла, квіти збирала» (українська народна пісня, версія Т. Шамшетдінової, Г. Сидорова), а також «Реве та стогне Дніпр широкий» (версія Т. Шамшетдінової, Г. Сидорова). Ліричним центром, музичною кульмінацією є пісня Т. Шамшетдінової «Щаслива голубка» на вірші Т. Шевченка (її співає Козак), тут вона сприймається як народна пісня; мелодія переривається різкими дисонансами – «вторгненнями» – загибеллю Дівчини. Емоційне навантаження музичної «післямови» неймовірно: несподіване і незвичне тихе звучання «Реве та стогне...» «постфактум», на заключних титрах фільму.

На уроках образотворчого мистецтва декодуємо візуальну символіку кожного кадру: яке смислове емоційне навантаження несуть кадри хроматичні й ахроматичні? Чи використовують постановники фільму символічні зображення? Як «зчитати» низьку лінію обрію і силуєтні зображення дерев і воронячої зграї? Що символізують лінії

дощу, тину й вуздечки на коні, похилена голова козака, темні хмари? Яку роль відіграє контраст світла в кадрі?

Наведемо приклади комунікації із «виходом за межі мистецтва». Так, зв'язок мистецьких образів зі сферами наукового знання відображено в парі «Як звучить довкілля» – «Природа, техніка і мистецький образ» або ж «Музика й наукові відкриття» – «Сайт як віддзеркалення моїх захоплень» (кластер «Мистецтво на варті довкілля»). Слухаючи Концерт для ударних з оркестром «Сльози природи» американського композитора Тан Дуня, де «головним героєм» є «прозорий» ксилофон і перкусія, міркуємо: про що може плакати природа, від чого вона застерігає людину? Чи вміємо ми дослухатись до довкілля і що дають для цього художні твори? Паралельно на уроках образотворчого мистецтва занурюємось у світ речей, котрі використовуються в новій якості завдяки апсайклінгу (створення мистецьких виробів з непотребу, використаних матеріалів) – як втілення ідеї очищення довкілля; суттєво, що такі речі набувають на лише екологічної, а й художньої цінності; спостерігаємо за тим, як в архітектурі й дизайні технічних пристроїв тощо втілюються «підказки» природних форм (біоніка). Як бачимо, в наведених прикладах ідеться про художню комунікацію для формування завдяки мистецтву і мистецькій творчості екологічної і здоров'язберезувальної компетентності тощо. А зіставлення реального «співу» рідкісного виду китів і камерного тріо-перформансу Дж. Крама «Голос кита» встановлює місток між музичним образами та науково-технічними відкриттями й винаходами (музика написана саме тоді, коли в XX ст. винайшли спосіб записувати голоси китів на глибині). Так само як і електроакустичні музичні експерименти А. Загайкевич, яка поєднує в одному із своїх творів бандуру і електроніку тощо.

Навчаючись у практичних творчих завданнях створювати відеокліпи («Популяризуємо музику у відеокліпах» – «Емоція і колір у відеокліпі»), розробляти сайт (йдеться про сайт власних захоплень), створювати анімацію в техніці стоп-моушн, виконувати і робити

відеозаписи перформансів, розробляти ескізи сценографічного оформлення із використанням цифрових технологій і комп'ютерних програм («Архітектурні образи на театральній сцені») тощо, – формуємо в учнів уміння впливати на медіапростір, індивідуально забарвлювати його задля того, щоб власноруч розширювати можливості художньої комунікації в досягненні мистецтва.

Як зазначалось, найважливіший принцип організації навчального змісту (в тому числі і в практично-творчому опануванні в різних формах) – це **україноцентризм** як підґрунтя для художньої комунікації. Складний етап історії, який переживає Україна, скеровує нас на досягнення першорядних цілей: формувати в учнівства уміння протистояти інформаційній війні, яка найбільш агресивною є у віртуальних формах мистецької (квазімистецької) комунікації [3]. Дотримання принципу україноцентризму закладено в усіх кластерах і параграфах. Окреслимо деякі позиції.

- *Україноцентрична комунікація як діалог українського та інших національних культур.* Так, у параграфах, присвячених кінофантастиці із паралельним ознайомленням із виразовими засобами визначних шедеврів зарубіжного кінематографу («Гаррі Поттер і філософський камінь», «Володар перснів» та сучасних українських фільмів («Казка старого мельника» – кластер «Мистецтво як образ майбутнього» («Музика і кінофантастика. Чаклунські перетворення у звуках» – «Візуальні спецефекти фантастичних фільмів»). Цікавими учням є і футуродизайнерські паралелі скульптури «Сон у саду» польської керамістки Анни Маліцької-Заморської та костюма Лесі Патоки «Воїн світла», з яким українка Вікторія Апанасенко перемогла в Новому Орлеані на «Міс Всесвіт», або ж зіставлення фантастичних образів античних сирен у музиці Клода Дебюссі і в Сирін-сонаті Вікторії Польової, птаха Сирін на українських вишивках з колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського.

- *Україноцентрична комунікація в часі як опора на національні традиції та їхнє перетворення в сучасній інтерпретації:* дискутуємо про правомірність каверів, репу, парافразів на ав-

тентичний фольклор: цього дуже багато саме в соціальних мережах, якими користуються підлітки. Тож залучаємо учнівство до дискусії про те, де межа художнього і несмаку, ознайомлюючись, наприклад, із різними інтерпретаціями «Ой ходить сон» – від народної пісні до Summertime з опери Дж. Гершвіна і сучасними каверами на неї; каверами на пісню «Ой у лузі червона калина», яка єднає українців і нині звучала на весь світ; із джазовими обробками українських народних пісень Олександра Саратського; «Різдвяними симфоніями» Мирослава Скорика та Івана Небесного; із тим, яка трансформуються традиційні давньоруські мотиви в сучасній ювелірній справі або ж як використовуються етномотиви в дизайні аксесуарів (кластер «Нове життя традицій: рух крізь час») та ін.

- *Україноцентрична комунікація як зв'язок з історією* (кластер «Мистецтво – документ доби»): камерна кантата-тріо «Читаючи історію» Кармелли Цепколенко на поезію Оксани Забужко, яка описує захоплення варварами Рима, неминує встановлює паралелі із українськими теперішніми воєнними реаліями; а балет Євгена Станковича «Княгиня Ольга» привертає увагу до історичної достовірності і художнього узагальнення в мистецтві.

- *Україноцентрична комунікація як мистецька дипломатія* сконцентрована в завершальному кластері, але її ідея пронизує весь навчальний зміст.

Так, дискутуємо з учнями стосовно того, чи можуть музика, танець, театральна вистава бути «візитівками» України та нашої культури; безумовно, «перепрочитуємо» «Ще не вмерла України ні слава, ні воля» М. Вербицького – П. Чубинського, міркуючи, як композитор із західноукраїнських земель і поет із Київщини символічно об'єднали Україну ще в XIX ст. Емоційно занурюємося в один із знакових творів нашого часу – парافраз Юрія Шевченка для скрипки і камерного оркестру на мелодію Державного Гімну України, що має життєствердну назву «Ми є». Написаний взимку 2014 року, цей твір нині набуває світової популярності і розкриває нам свої змісти, звучить як метафора незламності українців у всі

часи і водночас як дещо дуже особисте, чим композитор поділився з нами. На уроках мистецтва осмислюємо графічні інтерпретації Тризуба, втілені художником Нікітою Тітовим для календаря. У центрі уваги учнівства як носій національної ідеї постає легендарна «Червона рута» Володимира Івасюка і фестивалі із тією ж назвою, що сповістив українцям нову хвилю національної самоідентифікації в складні й тоді ще тоталітарні часи. А на прикладі конкурсу «Євробачення» (хоча і суперечливого, проте популярного у світі явища шоубізнесу) осмислюємо значення перемог українських артистів для утвердження позитивного і непереможного іміджу України у світі. При цьому вирішуємо суто навчальні завдання, аналізуючи унікальність сценічного пісенного й виконавського образу, синтез мистецтв у його створенні і його зв'язки з українською автентикою тощо. Так, цікава дискусія може бути розгорнута стосовно сценічного образу фольк-рок-гурту Kalush Orchestra на Євробаченні, який сягає глибинних автентичних джерел (кластер «Мистецька дипломатія»).

Завершальним в освоєнні навчального змісту теми року «Особистість у мистецтві» може стати підсумковий творчий проект «Музика об'єднує» із розробленням логотипа, ескізів сценічного оформлення музичного дійства і простору фестивалю, із доббором творів для виконання, також із можливою зйомкою відеокліпу, повідомленнями на шкільному сайті тощо.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Авторка статті окреслила в загальному плані лише один із багатьох аспектів можливої художньої комунікації на прикладах навчального змісту, що і було метою. Але уваги потребує і такий суттєвий для вчителя момент, як методика практично-творчої самореалізації учнівства в пануванні навчального змісту із деталізованим розглядом і рекомендаціями. Важливим чинником, який цементує пізнавальний процес у цілісність, також встановлюючи діалогічні перегукування навчального змісту, є організація оптимізованого впливу комунікації на художнє пізнання на основі запропонованих учнівству творчих завдань. Отже, має привертатись



окрема увага до прикладів і цільової динаміки практично-творчих завдань, методики організації пошукової діяльності в аспекті комунікації, зрештою, зв'язку художньої комунікації в опануванні навчального змісту із формуванням компетентнісної сфери учнівства. Більш детального аналізу вартує актуальне нині питання використання віртуальних можливостей освітнього медіапростору, що також закладено в розглянутому виданні і може транслюватись на всі способи комунікації, передусім із використанням передбаченого електронного додатку.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Комаровська О. А., Власова В. Г., Руденко І. В. Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 7 кл. закл. заг. серед. освіти. Харків : Ранок, 2024. 224 с. : іл. URL: <https://shkilni-pidruchnyky.com/7-klas/mystetstvo/pidrucnik-dla-7-klasu-z-mistectva-o-komarovska-v-vlasova-i-rudenko-2024>
2. Комаровська О. А. Педагогічні аспекти художньої комунікації у віковому ракурсі становлення особистості. *Зростаюча особистість у смислових обрисах. Матеріали між.наук.-практ. конференції 15 грудня 2020 р. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. С. 100–107. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725352/1/36ірник\\_тез\\_конф.\\_ІПВ\\_2020.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725352/1/36ірник_тез_конф._ІПВ_2020.pdf)*
3. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Кремень, В. Г., Сисоєва, С. О., Бех, І. Д. та ін. *Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. 4(2), 1–30. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>*
4. Лупак Н. М. Художня комунікація в площині мистецької освіти: теорія, практика, інновації. *Мистецтво та освіта. 2019. № 1(91). С. 6–11. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1074609.pdf>*
5. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / авт. кол-в: Івасюк О. М., Комаровська О. А., Власова В. Г. та ін. ; МОН України. Київ, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Mystetska.osvitnya.haluz.2023/Mystetstvo.7-9.kl.intehrovanyy.kurs-Ivasyuk.ta.in.12.09.2023.pdf>
6. Наскрізна медіаосвіта в умовах війни : зб. навчальних медіаосвітніх програм / Л. А. Найдьоннова, Н. І. Череповська, О. Л. Вознесенська, Ю. С. Чаплінська, Н. Ф. Умеренкова, Н. Л. Дятел, Л. В. Григоровська, М. І. Найдьонов ; за ред. Л. А. Найдьоновой ; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2023. 264 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736865/1/Naydonova%20L.A.%20End-to-end%20media%20education%20in%20war%20conditions%20%28programs%20coll.%202023%29.pdf>
7. Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст : монографія / за наук. ред. Мирослави Вовк. Сучава : Видавництво Університету «Штефан чел Маре», 2023. 517 с. URL: <http://ipood.com.ua/e-library/monografi/rozvitok-suchasno-mistecko-pedagogichno-osviti-nacionalniy-i-evropeyskiy-kontest/>
8. Smulson, M. L. (2015). *Psyhologichna kharakterystyka virtualnoho osvitnoho prostoru* [Psychological characteristics of virtual educational space]. *Nauka i Osvita, 10, 10-15*. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO\\_2015\\_10\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2015_10_4)

**Oksana Anatoliivna Komarovska, doctor of Sciences in Pedagogy, professor Head of the Aesthetic and Art Education Laboratory, Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, oksana.komarovska@gmail.com, [https:// orcid.org/0000-0002-3679-9673](https://orcid.org/0000-0002-3679-9673)**

#### Artistic communication in teaching Art: Content and organizational features

The article is devoted to the issue of artistic communication as an integral and essential factor in arts education and artistic understanding in general. The aim of the article is to outline specific methods of artistic communication using the example of mastering the educational content of the integrated course "Art". The key definition of "artistic communication" is clarified as a multi-directional dialogue that includes communication between subjects and works of art, communication with the author mediated by the work, communication around art, and self-reflective communication. The article explores the potential for using content from the educational media space in both virtual and direct communication between subjects, mainly through using an electronic application. Core principles for establishing artistic communication and educational content are revealed, including a worldview approach, a value-based approach, the dialogic nature of art appreciation; "going beyond" the art itself; and Ukrainocentrism.

The analysis of artistic communication methods is conducted using the material from the integrated course textbook "Art" for the 7th grade (authored by a team that includes the article's author). The conceptual idea of the model curriculum, on which the textbook is based, is outlined: the individual who perceives the world of art and life through the lens of art. The thematic educational content of the textbook is revealed, organized within dynamic thematic clusters. Examples of the application of artistic communication in thematic clusters are provided for optimal mastery by students during music and visual arts lessons. The type of thematic integration chosen by the textbook authors is emphasized. It is noted that the organization of artistic communication discussed requires further analysis of the methodological components of the educational process (the dynamics of practical and creative tasks, the methodology for organizing exploratory activities in the aspect of communication, the connection between artistic communication and the formation of students' competency spheres, etc.).

**Keywords:** art teacher, integrated course "Art", educational content, educational media space, textbook, thematic cluster, artistic communication.

*Стаття надійшла до редакції 08.08.2024 р.*